

paródico que empleó en ella el gran satírico. Con fundamentos, muestra la forma clásica y a la vez moderna en la que Luciano se solapa en el papel de narrador y éste, a su vez, en el de protagonista del relato: la impresión del lector es la de estar recibiendo información de primera mano, tal como puede proporcionarla un testigo presencial. Esto tiene reminiscencias de Homero, pero es mucho más lo que apunta hacia una narrativa moderna. Los procedimientos de la técnica paródica —amplificación, degradación temáticas, hipérbolos, concretización— son puestos a la luz por Fusillo, quien resalta el racionalismo cuasi iluminista con el que Luciano encara la dimensión crítica de la obra. Lo

que resulta menos convincente es su tesis de que Luciano arrastre de modo inconsciente una vocación de *utopista*; tal vez sea cierto, pero requeriría mejor demostración.

El volumen incluye una bibliografía común a todos los trabajos actualizada por el compilador con otras obras no citadas en los ensayos; el resultado es un aporte indispensable —como el volumen de *The Greek Novel*— para todos los interesados en la materia.

María del Carmen Cabrero
Universidad Nacional del Sur
Bahía Blanca, Argentina
ccabrero@sunny.criba.edu.ar

FERNÁNDEZ OCHOA, Carmen; GARCÍA ENTERO, Virginia (eds.). 2000.

II Coloquio Internacional de Arqueología de Gijón.

Termas romanas en el occidente del Imperio.

Gijón.

Aquest nou volum, el núm. 5 de la Serie Patrimonio, que promou l'Ajuntament de Gijón, i que s'acaba de publicar fa pocs mesos, està cridat a ser una obra de referència important en la migrada bibliografia arqueològica hispànica sobre el tema termal. El llibre en qüestió és l'edició de les Actes del II Coloquio Internacional de Arqueología de Gijón, celebrat l'any 1999; l'èxit d'aquella reunió queda ara rubricat amb la publicació de les seves actes i en un temps rècord en els temps que corren, una fita aconseguida no de manera casual sinó fruit de la combinació de dos factors no sempre convergents: la professionalitat i capacitat de treball dels seus editors i una decidida voluntat de mecenatge de les institucions que patrocinaran la reunió: el Govern Asturià, l'Ajuntament de Gijón i la Universidad Autónoma de Madrid.

En el seu dia els resultats del Col·loqui van deixar molt bona impressió entre els investigadors que hi participaren. És ara, però, que tenir-los a l'abast relligats en aquest magnífic volum d'acurada edició

(paper de gramatge generós i tapa dura) permet treballar, aprofundir i gaudir amb el treball aliè. Una obra com aquesta sap combinar el caràcter sintètic, propi d'un col·loqui, amb la ingent quantitat d'informació que conté: són presentats un total de 38 jaciments arqueològics relacionats amb termes. Una obra de síntesi, d'obligada referència des d'ara a les assignatures universitàries d'arqueologia romana; en aquest sentit, les tapes dures que l'editor ha escollit són més que un atribut de «llibre important», un atribut de «llibre útil»; no serà un «llibre de prestatge» més, sinó un «llibre de taula» que sobreviurà a moltes promocions d'estudiants d'arqueologia.

Resultaria poc útil fer aquí una ressenya minuciosa i detallada del contingut dels treballs, perquè cada investigador té les seves preferències i camps d'estudi definits. El llibre, igual que el col·loqui, s'estructura en 4 temes generals. El primer grup correspon a les ponències; aquí trobem un conjunt d'11 síntesis encarregades a especialistes de reconegut domini en la matèria que els és prò-

pia; aquest conjunt, a manera de lliçons magistrals, per ell mateix ja constituïria una monografia de síntesi sobre el coneixement dels banys romans a Hispània. A tall d'exemple, un dels articles que poden resultar més útils és el de V. García i R. Arribas, que agrupa i presenta les plantes a escala d'un conjunt de 40 edificis termals ubicats en *villae*; aquest recull afavoreix i facilita la comparació tipològica entre ells, cosa que altrament suposa moltes hores de cerca bibliogràfica.

El segon grup és el dedicat a les comunicacions sobre termes urbanes. Es presenta un conjunt de 21 jaciments termals, alguns ja són coneguts i compten amb treballs publicats més aprofundits, però aquí són presentats ara revisats i actualitzats. Altres, en canvi, són primícies que veuen la llum per primera vegada; d'aquests, val a dir que la lògica i excusable provisionalitat de les conclusions, queda pal·liada per la frescor del treball acabat de fer, un petit tast que més endavant cal esperar que es concreti amb estudis monogràfics més complets i definitius. Voldria remarcar que justament és aquest un dels aspectes més importants d'una reunió com la de Gijón: el de ser un fòrum on es posa en contacte el món més acadèmic, amb la recerca feta des de la pràctica de l'arqueologia professional. Aquest capítol, per si mateix, permet valorar la important eclosió en els darrers anys de l'arqueologia urbana al nostre país i els

avenços en el coneixement de les ciutats romanes que ha suposat la pràctica quotidiana de l'arqueologia de salvament en els darrers 15 anys.

Al tercer capítol hi són presentats un conjunt de 15 jaciments amb termes que es troben en àmbits rurals. En aquest grup la discussió arqueològica agafa altres paràmetres, perquè es tracta de complexos termals, que se situen en el marc de grans *villae* senyorials, la majoria conegudes d'antic i que ara són revisades amb motiu del simposi.

El darrer capítol recull algunes experiències recents en el camp de les noves tecnologies aplicades al camp de la interpretació arqueològica. En aquest sentit és d'agrair als equips que investiguen les possibilitats d'aquest novedós camp l'esforç econòmic que suposa aquest tipus de realitzacions, però que com a via de divulgació de la recerca cada vegada agafarà més volada. Malgrat tot, però, aquest ha de ser un punt d'arribada que no eximeix de fer un treball arqueològic previ, generalment poc agraït i cada dia més problemàtic, però que ara per ara és l'únic camí per a portar-nos al coneixement de l'antiguitat.

Finalment vull destacar el preu de 4.000 pessetes del llibre, preu sens dubte subvencionat, que ajudarà que l'obra tingui la difusió que es mereix.

Joaquim Pera i Isern
Universitat Autònoma de Barcelona